

EYÜP'TEN İKİ ZEYNE MEZARTAŞI

Dr. Alım KARAMÜRSEL

İstanbul'da doğdu. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Heykel dalından 1963'de mezun oldu. Turan Emeksiz 24 Devlet Resim ve Heykel Sergisi yarışmasında birincilik ödülünü aldı. Atatürk heykeli, Gazi Ahmet Muhtar Paşa ve Kâzım Karabekir (Erzurum), Pierre Loti (Eyüp) büstlerini yaptı. İstanbul'da muhtelif karma sergilere katıldı. 1971-1982 yıllarında Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu'nda öğretim görevliliği yaptı. 1982-1995 yılları arasında MSÜ Resim ve Heykel Müzesi'nde Heykel Seksiyonunu yönetti. Müze salonlarını düzenledi ve dış ülke sanatçıların karma ve kişisel sergilerini kurdu. 1995'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji-Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı'nda Doktorasını yaptı. Halen heykel çalışmaları ve Osmanlı Mezartaşları ile ilgili bildiri ve makaleleriyle etkinliklerini sürdürmektedir.

İstanbul'da kitabeli ve bezemeli mezar taşları fetih nedeniyle ancak 15. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren görülmektedir. Günümüzde Fatih ve II. Bayezid devirlerine ait mezar taşlarına daha çok cami, mescid, türbe hazirelerinde ve Eyüp Sultan Türbesi civarındaki mezarlıklarda rastladık. Üzülerek belirtelim ki... bu örneklerin sayısı parmakla sayılacak kadar azdır. Bunlar genellikle bânilere ait olup o sayede korunmuş, onarım görerek ayakta kalmıştır. Çoğunun mezarları ise, yeniden düzenlemeler sonucunda orijinalliğini tamamen yitirmiştir.

İstanbul'da Bursa üslûbunun devamı olan taç kısımları sivri, palmet şeklinde dilimli, yassı dikdörtgen prizmatik mezar taşlarının yanı sıra, değişik biçimde yapılmış Zeyni mezar taşları görülmektedir. Bunlar, daha çok örnekleri Bursa'da'da görülen, Zeyniye Tarikatı'na mensup kişilere özel mezar taşlardır. Hepsi beyaz mermerden yekpare oyulmuş bu taşlar, üç köşelik bir tepelik ile yan kenarları içe doğru kavilen bir gövde ve bazen mezar çevçevesinin baş ve ayak tarafını oluşturan, dikdörtgen bir kısımdan ibarettir. Kısaca baklava biçiminde boğumlu diyebileceğimiz bu me-

zar taşlarının Zeyniye Tarikatı'nın hangi düşüncesinden ortaya çıktığını gösteren bir bilgiye rastlamadık.

Zeyniye Tarikatı 14. yüzyılın sonlarında Herat'ta Zeyneddin Ebu Bekr Muhammed bin Muhammed tarafından kurulmuş, yine bu dönem Bursa'da bir kolu doğmuştur. Bu tarikat Sühreverdi Tarikatı'nın kollarından biridir. Kur'an ve Hadise dayandığından şeriatın tüm koşullarına uyar. Kuruluşunun temelini, törenlerinde toplu olarak Allah'ın adlarını anış oluşturur. Tarikatın getirdiği yenilik ise, törenlerde okunan şiirlerdir. Bu kuruluşun içinden yetişmiş Şahabeddin Ahmet Sivasi, Şeyh Hamdullah, Vefa Müslihiddin Mustafa gibi, tanınmış yazar, düşünür, şair ve hattatlar vardır.⁽¹⁾

Zeyniye Tarikatı, özellikle Yıldırım Bayezid, Çelebi Sultan Mehmet'in bu kuruma girmesiyle Anadolu'da büyük etkinlik kazanmış, Fatih ve II. Bayezid devirlerinde İstanbul'da hızla yayılmıştır. Şeyh Vefa önderliğinde Zeyniye Tarikatı, İstanbul'da olgun dönemini yaşamıştır. Zeyni mezarlarının üçü de, bu şeyhin türbesi civarındadır.

Hepsi Bayezid Devri'nden kalan bu ör-

1) İ.Z. Eyupoğlu, Günün Işığında Tasavvuf Tarikatları Mezhepleri Tarihi, İst. 1987, s.280-283.

Fotoğraf 1; Mevlânâ Yakub oğlu Mevlânâ Muslihiddin mezarının genel görünüşü.

Fotoğraf 2; Mevlânâ Yakub oğlu Mevlânâ Muslihiddin, baştaşı iç yüzü.

Fotoğraf 1; Mevlânâ Yakub oğlu Mevlânâ Muslihiddîn, ayaktaşı iç yüzü.

Fotoğraf 2; Mevlânâ Yakub oğlu Mevlânâ Muslihiddîn, baştaşı dış yüzü.

2) Mezartaşlarının yükseklikleri 1.27 m., Baklava genişliği 0.51 m., Boğum genişliği 0.21 m., Alt kenar genişliği 0.55m., kalınlığı 0.11 m.

3) Mezartaşlarını yüksekliği 1.27 m., Baklava genişliği 0.34., Boğum genişliği 0.23., Alt kenar genişliği 0.43., Kalınlığı 0.09 m.dir. Yanlıkların uzunluğu 2.41 m., yüksekliği 0.35 m., mezarın genişliği 0.62 m.,

neklerin en eskisi, Eyüp Sultan Türbesi arkasındaki hazirede bulunan Mevlana Ya' kub oğlu Mevlana Muslihuddin'e ait 894/1488 tarihli mezartaşlarıdır. İçi toprakla doldurulmuş mezarın, baklava biçiminde boğumlu mezartaşları ve kabir çerçevesi mermerdir. Taşların işçiliği basit ve kabadır (res.1) Mezar taşları ve yanlıkları Vakıflar İdaresi tarafından onarılmıştır. Baş ve ayaktaşlarının ölçüleri aynıdır.⁽²⁾

Baş ve ayaktaşlarının iç yüzlerinde üçer satır, dış yüzlerinde ikişer ve altta dikdörtgen çerçeve içine alınmış birer satırlık kitabeler yer alır. Yazının istif boşlukları yer, yer yaprak motifleriyle dolguludur (res.2,4).

Clêi sülüs ile arapça olarak yazılmış kitabelerde:

Müminler yok olmazlar. Ancak geçici dünyadan kalıcı âhirete naklolurlar.

Allah'ın rahmetine muhtaç, rahmetli Mevlânâ

Ya' kub oğlu Mevlânâ Muslihiddin.l

Rebiu'l-âhir ortalarında, târih yazıldı, 894 H.

Yazılıdır.

Oldukça sağlam olarak günümüze gelebilen ve Zeyni Tarikatı mensuplarına özel diğer örnek İbrahim Paşa oğlu Mustafa Çelebi'nin 898 H/1492 M. tarihli mezartaşlarıdır. Eyüp Sultan Türbesi'nin batısında ve ziyaret yerinin çıkış kapısı yanındaki küçük hazirenin duvarı dibindedir. Bu Zeyni Me-

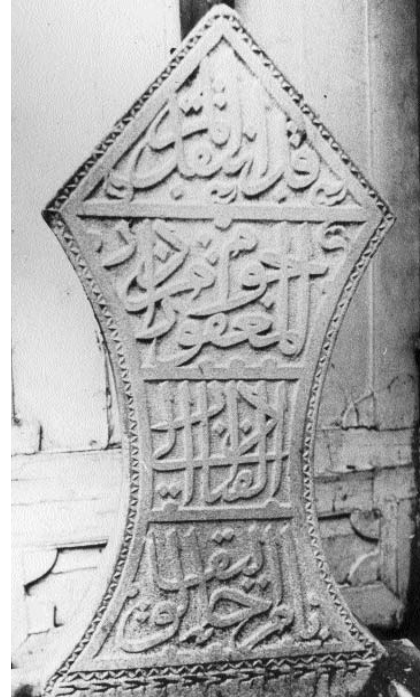
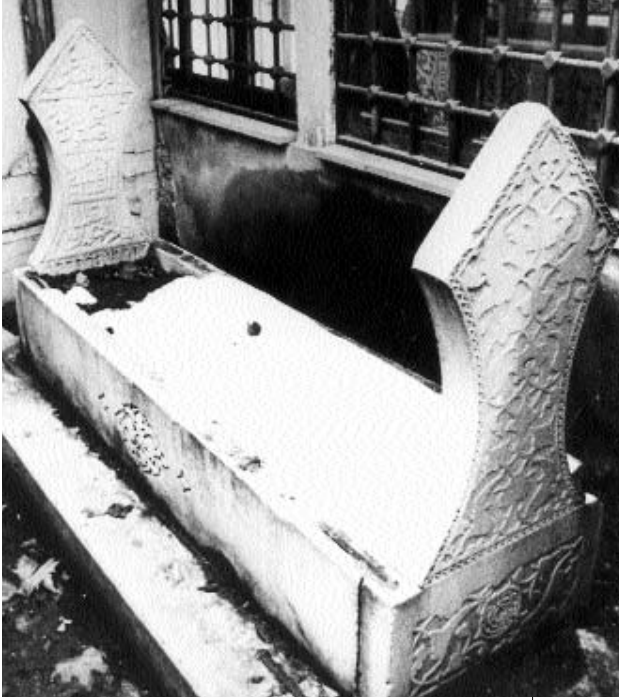
zarı, biçimi, yazısı ve bezemesiyle örneğine az rastlanır güzelliğindedir. (res.5) Beyaz mermerden yapılmış mezarın baş ve ayaktaşlarının ölçüleri aynıdır.⁽³⁾ İçi toprakla doldurulmuş mezar çerçevesinin genişliğine göre yaklaşık dört misli uzun bezemeli mermer yanlıkları, görüşüne ayrıca bir zarafet katmıştır.

Yerden 24 cm. yükseklikteki bir kaide üzerindeki kabrin yanlık taşları (u) demirle-riyle kenetlendirilerek onarılmıştır (res.5).

Mezartaşlarının bezemesinde yer, yer aşınmalar ve dökülmeler vardır. Baş taşının dış yüzünün resmi, taşın hazire duvarına yakınlığı nedeniyle çekilememiştir.

Baş ve ayak taşlarında konturları belirleyen baklava şeklindeki bir zencirek, her iki yüzün ön ve arkalarında yer alır. Taşların iç yüzlerinde güzel bir istifle yazılmış dörder satırlık kitabeler (res.6,8) dış yüzlerinde ise, aynen tekrarlanan rûmi, palmet ve hatayilerden oluşan bitkisel bezeme kompozisyonları yer alır (res. 9). Burada altta bir merkezden çıkan simetrik rumilerin üzerinde hatayilerin yan yüzeyleri dolguladığı çok zarif bir bezeme kompozisyonu vardır. Bezemeler düz yüzeyli kabartma olarak işlenmiştir.

Yanlık taşlarının ortasında cilt kapaklarını ve kalem işlerini hatırlatan, iç yüzeyleri rumilerden oluşan palmet ve hatayilerle dol-

Fotoğraf 5; Mustafa Çelebi mezarının genel görünüşü.

Fotoğraf 6; Mustafa Çelebi, baştaşı iç yüzü.

4) Ayançoğlu, F.İ., "Fatih Devri Ricali Mezartaşları ve Kitabeleri", Vakıflar Dergisi, S.4 Ankara 1958. z 197-198. "Mustafa Çelebi'nin babası İbrahim Paşa'dır. 905 (1499 senesinde ölen Çandarlı Halil Paşa'nın oğlu vezir-i azam İbrahim Paşa'nın oğlu olması muhtemeldir" demektir. Ancak, Uzunçarşılı'nın "Çandarlı Vezir Ailesi" isimli kitabında, katlanır sayfasında yürütülen secerede 905/1499'da vefat eden İbrahim Paşa'nın Mehmet, Süleyman, İsa ve İshak bey olmak üzere dört oğlu ve iki kızı vardır. Bu bilgiye göre, Mustafa Çelebi'nin Çandarlı Ailesiyle akrabalığı yoktur.

gulu ve uçlarından palmetlerin çıktığı salbekli bir şemse vardır. (Resim 7)

Mezar taşlarının alt kısmındaki dikdörtgen çerçeve yüzeylerindeki süslemede, çenek ve taç yapraklarıyla nar ve rumili dalların uçlarındaki gül goncaları naturalist bir anlayışla yorumlanmıştır. (Resim 9)

Burada görülen naturalist üsluptaki nar motifinin yorumu, 16. yüzyıl naturalist üslubunu hazırlayan öncü örneklerden biri ola-

rak değerlendirilebilir.

Kitabeler arapcadır ve celi sülüsle yazılmıştır.

Anlamı:

Allah'ın affına uğramış rahmetli İbrahim Paşa oğlu Mustafa Çelebi,⁽⁴⁾ yerin ve göğün yaratıcısının emriyle geçici dünyadan kalıcı dünyaya göçtü. Allah kabrini nurlandırsın Muharrem'in başlarında, sene 898

Fotoğraf 7; Mustafa Çelebi mezarının güney yanı.

Fotoğraf 8; Mustafa Çelebi, ayaktaşının iç yüzü.

Fotoğraf 9; Mustafa Çelebi, ayaktaşının dış yüzü.

